"Αρχιμανδρίτης Γερβάσιος Παρασκευόπουλος - Ο Άγιος Ποιμένας των Πατρών. Βίος και Διδασκαλία", Αρχιμ. Κυρίλλου Κωστόπουλου, Ιεροκήρυκος Ι.Μ. Πατρών και Δρ. Θ. (π. Ευάγγελος Πριγκιπάκης, Δρ Θεολογίας – Δρ. Φιλοσοφίας)

Categories : ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

Date : 29 Οκτωβρίου, 2023

Τον Ιούνιο του 2024 θα συμπληρωθούν εξήντα συναπτά έτη από την μακάρια κοίμηση του οσίας μνήμης και αγίας βιωτής αοιδίμου Γέροντος Γερβασίου Παρασκευοπούλου, του Πνευματικού Φάρου των Πατρών[1], ενώ και κατά το παρόν έτος 2023 συμπλήρωσε επίσης εξήντα καρποφόρα έτη στην αγία ιερωσύνη, εργαζόμενος ακατάπαυστα, άοκνα και ανύστακτα από το έτος 1963 στον Αμπελώνα του Κυρίου το πνευματικό του τέκνο και συγγραφέας του υπό παρουσίαση έργου, πολυγραφότατος και πολυσέβαστος σε όλους μας Αρχιμ. π. Κύριλλος Κωστόπουλος, Ιεροκήρυξ της Μητροπόλεώς μας και διδάκτορας του Κανονικού Δικαίου στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο, όπως νομίζουμε, το γεγονός, ότι τον Μάιο παρελθόντος έτους 2022 εμφανίστηκε στη δημοσιότητα η νέα εμπλουτισμένη έκδοση του εξαιρετικά σημαντικού του πονήματος για τον πρώτο πνευματικό του πατέρα, μυσταγωγό στην πίστη και οδηγό στην κατά Χριστόν ζωή, τον νέο φωτιστή των Πατρών[2] και όσιο πατέρα μας, αγιασμένο Γέροντα Γερβάσιο Παρασκευόπουλο[3], με τον βίο και το έργο του οποίου ξεκίνησε να ασχολείται ο π. Κύριλλος ήδη από την ιερατική του νεότητα πριν από τα μέσα της δεκαετίας του *1970.*

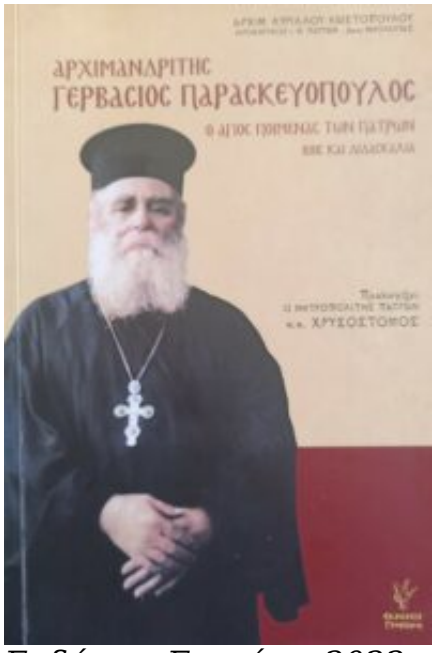

Εκδόσεις Γρηγόρη, 2022, σσ. 328

Έτσι, η μετέπειτα μακροχρόνια, διαρκής και εντατική ενασχόληση του πανοσιολογιωτάτου συγγραφέα με τον «Άγιο Ποιμένα των Πατρών», θεωρούμε ότι θα πρέπει να τέθηκε από τον ίδιο ευθύς εξαρχής και μάλιστα αμέσως μετά την είσοδό του στον ιερό κλήρο ως ένας από τους κύριους άξονες της ποιμαντικής του διακονίας, αλλά και ότι αποτέλεσε ουσιαστικό μέρος του ευρύτερου κατηχητικού και παιδαγωγικού του έργου, με απώτερο στόχο την πνευματική ωφέλεια και την κατά Χριστόν οικοδομή του εκκλησιαστικού πληρώματος από την εντρύφησή του στον θαυμαστό βίο και τη θεία πολιτεία του αοιδίμου π. Γερβασίου[4], τον οποίο ο π. Κύριλλος ευλογήθηκε να έχει οδηγό στην πνευματική ζωή κατά πρώιμα νεανικά του χρόνια στην Πάτρα, αλλά και να μαθητεύσει για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα «παρά τους πόδας» του, ώστε να αποπειραθεί κατόπιν με επιτυχία, αν και νέος κληρικός που υπηρετούσε ακόμη στην Ιερά Μητρόπολη Αργολίδος, να συνθέσει στην πρώτη του μορφή το έργο του για τον όσιο Γέροντα με τίτλο : «Αρχιμ. Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Ο Βίος και το ποιμαντικό του έργο» (Ναύπλιον 1976), όπου αποτύπωσε σύντομα και γλαφυρά την προσωπική του εμπειρία από την αναστροφή του με τον μεγάλο αυτό άγιο άνδρα των ημερών μας.

Την προσπάθεια της προβολής του οσιακού βίου του π. Γερβασίου συνέχισε ο π. Κύριλλος και μετά την ένταξή του στον κλήρο της Ιεράς Μητροπόλεως Πατρών από το έτος 1979, οπότε, ως ιεροκήρυξ πλέον, επεξεργάστηκε εκ νέου το περιεχόμενο του αρχικού του έργου, το οποίο κυκλοφορήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 σε

δεύτερη εμπλουτισμένη έκδοση με τίτλο : «Αρχιμανδρίτης Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Ο Βίος και το Ποιμαντικόν του Έργον» (Πάτραι 1982). Η διαρκής αυτή μέριμνα του πανοσιολογιωτάτου για την ανάδειξη και την ευρύτερη διάδοση του κατά Χριστόν και εν Χριστώ βίου του οσίου Γέροντος ως προτύπου αυθεντικής ορθόδοξης πολιτείας για του πιστούς της Αποστολικής μας Μητροπόλεως, αλλά και του ελληνόφωνου κόσμου γενικότερα, όχι μόνο δεν ατόνησε, αλλά αντιθέτως εκφράστηκε με εναργέστερο τρόπο περί τα μέσα της δεκαετίας του 1990, αποτυπωμένη πλέον σε μια νέα προσπάθεια μετακένωσης της αγίας βιωτής του π. Γερβασίου στους μη ελληνόφωνους Ορθοδόξους - με τη μετάφραση του έργου στην αγγλική γλώσσα υπό τον τίτλο : «Elder Gervasios (Paraskevopoulos) of Patras, ed. by P. Backer - trnsl. by Fr. N. Palis» (Thessaloniki : “Orthodoxos Kipseli” Publ., 1995) -, αλλά και με την εμφάνιση λίγο αργότερα της τρίτης ελληνικής επεξεργασμένης και συμπληρωμένης έκδοσης του έργου, κατά την οποία εκτεινόταν σε 174 σελίδες, αλλά και έφερε παραλλαγμένο από τον αρχικό, ωστόσο εύστοχο, τίτλο «Ποιμένας Άγιος και Κήρυκας της Αληθείας» (Πάτρα 1999).

Αποκορύφωμα της προσπάθειας και του μόχθου, καθώς και απτή απόδειξη της πηγαίας αγάπης του π. Κυρίλλου για τον όσιο Γέροντα αποτελεί όμως το υπό παρουσίαση τελευταίο, ογκώδες και πολυσήμαντο πόνημά του, το οποίο κυκλοφορήθηκε είκοσι και πλέον έτη μετά την προηγούμενη έκδοση, ωστόσο σε διπλάσιο σχεδόν μέγεθος από το προηγούμενο, εφόσον εκτείνεται σε συνολικά 328 σελίδες, αλλά και διαιρείται σε εννέα κεφάλαια, οκτώ από τα οποία είναι αφιερωμένα στον βίο του και ένα στη διδασκαλία του. Την καλαίσθητη επιμέλειά του μάλιστα, όπως συμβαίνει και με τα λοιπά πονήματα του συγγραφέα, ανέλαβε και έφερε σε πέρας με επιτυχία η ευλογημένη γυναικεία αδελφότητα της Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Μπάλα, γνωστής και ως Παλαιομονάστηρο των Πατρών, τα εκλεκτά μέλη της οποίας είναι στο σύνολό τους πνευματικές θυγατέρες και υποδειγματικά μοναχικά αναστήματα, δείγματα σαφή του πολύκαρπου και καλλίκαρπου ποιμαντικού έργου, καθώς και του υγιούς ορθοδόξου φρονήματος του Γέροντος και κατά πνεύμα Πατέρα τους.

Εκκινώντας ο πανοσιολογιώτατος από υιικά και ευγνώμονα αισθήματα προς τον άγιο Γέροντα, ιχνηλατεί με το παρόν του έργο εξονυχιστικά τον βίο του, αλλά και αποτιμά αδρομερώς, ωστόσο πλήρως, την πλούσια διδασκαλία του, χαρακτηρίζοντάς τον εύστοχα νέο φωστήρα «*στο στερέωμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας*», ο οποίος μάλιστα «*έλαμψε με την ζωή, την διδασκαλία και τα έργα του, όχι μόνον στην Ιερά Μητρόπολη των Πατρών, όπου κυρίως αναπτύχθηκε η ποιμαντική δράση του, αλλά και στην καθόλου Ελλαδική Εκκλησία, αφού είναι ο ιδρυτής των ενοριακών κατηχητικών σχολείων και των εκκλησιαστικών νηπιαγωγείων*». Έτσι, είναι απολύτως φυσικό να καταλήξει και στο απόλυτα καθαρό, σαφές και διαυγές τελικό του συμπέρασμα για τον π. Γερβάσιο, δηλαδή πως «*η βιωτή του [υπήρξε] κρυστάλλινη, Αγιοπατερική. Αυστηρός τηρητής των Ιερών Παραδόσεων, διακρίθηκε*

για την διεισδυτικότητα και την προορατικότητα του θεολογικού λόγου του. Η διδασκαλία του, επίκαιρη όσο και προφητική, διαπερνά την ψυχή του κάθε πιστού που αγωνιά για την σωτηρία της ψυχής του. Ο Άγιος Ποιμένας των Πατρών αποτελεί έναν πραγματικό Ουρανοδείκτη, τον οποίο αν ακολουθήσει κανείς, θα είναι σίγουρος ότι θα επιτύχει την ένωσή του με τον Δημιουργό του Θεό».

Το έργο προλογίζεται τιμητικώς από τον Σεβ. Μητροπολίτη Πατρών κ. Χρυσόστομο, ο οποίος παραθέτει ευφυώς, έπειτα από ένα σύντομο διευκρινιστικό σημείωμα (σ. 7) και αντί άλλου κειμένου, την εμπεριστατωμένη και φέρουσα έντονη προσωπική και βιωματική χροιά εισήγησή του προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος (σ. 8-15) για την αγιοκατάταξη του οσίου Γέροντος και μάλιστα στην πρωτότυπη μορφή της.

Το Πρώτο Κεφάλαιο αφιερώνεται από τον πανοσιολογιώτατο συγγραφέα στην «*Παιδική και Νεανική Ηλικία*» (σ. 17-35) του π. Γερβασίου, ο οποίος, παρόλο που προερχόταν από εξαιρετικά πτωχή και εμπερίστατη οικογένεια[5], διέθετε εν τούτοις πολύτιμο πνευματικό πλούτο και πάμπολλα έκτακτα χαρίσματα, καθώς και έντονα φιλέρημη διάθεση, ώστε, εμπνεόμενος από τον αναβαθμό «*Τοις ερημικοίς άπαυστος ο θείος πόθος εγγίνεται*», να ποθήσει από πολύ μικρή ηλικία τον μοναχικό βίο και να καταφύγει αρχικά στην ιερά μονή του Μεγάλου Σπηλαίου, αλλά και από εκεί να μεταβεί κατόπιν με σκοπό «*να μάθει γράμματα*» στη μονή Ταξιαρχών Αιγιαλείας[6], όπου όμως βρέθηκε «*δεμένος με δύο αλυσίδες*». Έτσι, στο Δεύτερο Κεφάλαιο με τίτλο «*Θύραθεν παιδεία - Πορεία προς το Άγιο Θυσιαστήριο*» (σ. 37-52), περιγράφεται από τον π. Κύριλλο λεπτομερώς η σημαντική εκπαίδευση που έλαβε, αλλά και η πλούσια παιδεία που αποκόμισε, παρόλο που ο π. Γερβάσιος[7] βρισκόταν ήδη σε μεγαλύτερη από την κανονική μαθητική ηλικία, καθώς και η χειροτονία του τόσο σε διάκονο, όσο και σε πρεσβύτερο, αλλά και η σχετικά σύντομη θητεία του στην ηγουμενία της παλαιφάτου μονής Γηροκομείου[8].

Το Τρίτο Κεφάλαιο, που επιγράφεται «*Η Ποιμαντική Δράση του*» (σ. 53-123) και είναι ένα από τα πλέον εκτενή του έργου, σκιαγραφεί ευσύνοπτα το πολυσχιδές και πολυποίκιλο ποιμαντικό και αγιαστικό έργο του οσίου Γέροντος[9], ο οποίος, σύμφωνα με τον π. Κύριλλο, αναδείχθηκε πρωτίστως κατανυκτικός λειτουργός των Θείων Μυστηρίων[10], αλλά και ζηλωτής εφημέριος του Οίκου του Κυρίου[11], καταστέφοντας την πλούσια λατρευτική του διακονία με το πάντοτε επίκαιρο και ανακαινιστικό χριστοκεντρικό του κήρυγμα, μέσω του οποίου μάλιστα μετέφερε για την πνευματική του αναψυχή, γάργαρο τον λόγο της Χάριτος στο διψασμένο του ποίμνιο, παροτρύνοντάς το σε διαρκή μετάνοια και πνευματική εγρήγορση, ώστε η παρουσία του κάθε πιστού στις ιερές ακολουθίες να είναι αδιάλειπτη, όπως και η συμμετοχή του στη Θεία Κοινωνία συνεχής και οπωσδήποτε άξια. Ουσιώδες συμπληρωματικό στοιχείο μάλιστα που εφάρμοζε για τη θεία παιδαγωγία των πιστών, αποτέλεσαν τα πολλά απογευματινά του κηρύγματα, αλλά και τα

κατηχητικά του μαθήματα στον Ναό και την κατασκήνωση των Συχαινών στα παιδιά[12], αγόρια και κυρίως κορίτσια, όλων των ηλικιών και καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, ώστε, όχι μόνο να καταστεί ο ιδρυτής αλλά και να ανδειχθεί επάξια στον πλέον υποδειγματικό καθοδηγητή των Κατηχητικών Σχολείων στην πόλη του Πρωτοκλήτου, χωρίς να αμελήσει παράλληλα τόσο τον πνευματικό, όσο και τον υλικό επιστηριγμό των φυλακισμένων.

Καίριας σημασίας στοιχείο της ποιμαντικής διακονίας του οσίου Γέροντος επίσης, αποτελούσε, κατά τον πανοσιολογιώτατο συγγραφέα, η ιερά Εξομολόγηση, στην άσκηση της οποίας σημείωσε εξαιρετική επιτυχία ως φωτισμένος και με ευαγγελικό φρόνημα, αποστολική σύνεση και αγιοπατερική σοφία, διακριτικός πνευματικός Πατέρας χιλιάδων ψυχών των Πατρών[13], τις οποίες κατόρθωνε να οδηγεί σε συντριβή καρδίας και πλήρη μετάνοια, αλλά και σταθερή απόφαση για μεταβολή τρόπου ζωής, δεδομένου ότι εφάρμοζε με ακρίβεια την εκκλησιαστική διδασκαλία, ώστε να αναδεικνύεται σε άκαμπτο υπερασπιστή των ιερών Παραδόσεων και των Ιερών Κανόνων της Ορθοδόξου Εκκλησίας, τα οποία όμως εφάρμοζε πρωτίστως ο ίδιος επακριβώς στον ένθεο βίο του[14].

Στο Τέταρτο Κεφάλαιο με τίτλο «*Ο Φλογερός Εργάτης του Ευαγγελίου διώκεται*» (σ. 125-151), ο π. Κύριλλος διεκτραγωδεί τις ποικίλες δοκιμασίες του αγίου Γέροντος, ξεκινώντας από την άδικη συκοφάντησή του, την παραπομπή του στο Συνοδικό Δικαστήριο και την ασύνετη ποινή που του επιβλήθηκε, αλλά και αποτυπώνει τα γεγονότα της πανηγυρικής του τελικής αποκαταστάσεως από τον παραπλανηθέντα, πρώην κατήγορό του, μητροπολίτη Πατρών Αντώνιο[15]. Το Πέμπτο Κεφάλαιο, που τιτλοφορείται «*Ο π. Γερβάσιος Μέγας Πρωτοσύγκελλος*» (σ. 153-165), είναι αφιερωμένο στη σύντομη, ωστόσο ουσιαστική του διακονία ως «*Μέγας Πρωτοσύγκελλος της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών*» επί ποιμαντορίας του αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου[16], την οποία ανέλαβε έπειτα από πρόταση στο νέο αρχιεπίσκοπο και έντονες πιέσεις προς τον ίδιο του μακαριστού καθηγητού και στενού του φίλου Παναγιώτου Τρεμπέλα. Την υψηλή αυτή εκκλησιαστική διοικητική διακονία άσκησε ο π. Γερβάσιος όχι με διάθεση και βλέψεις, ως «*είθισται*», επισκοπικής προαγωγής, ώστε να επιδεικνύει την επάρατη και εκκοσμικευμένου χαρακτήρα ευελιξία και ελαστικότητα υπό τη μορφή μάλιστα της ψευδωνύμου «*Οικονομίας*», αλλά με φόβο Θεού και υπακούοντας στην κλήση της Εκκλησίας δια του μακαριστού Χρυσάνθου. Έτσι, δεν λειτούργησε ποτέ με γνώμονα τις προσωπικές του επιδιώξεις και φιλοδοξίες, αλλά με απαράβατο κανόνα την πίστη και την παράδοση της Εκκλησίας, γεγονός που σημαίνει ότι διοίκησε αυστηρά μεν για τους καταπατητές της κανονικής εκκλησιαστικής παραδόσεως, αλλά και ταυτόχρονα δίκαια, έχοντας ως αρχή την πιστή εφαρμογή των Ιερών Κανόνων, ώστε να καταφέρει να προβεί σε σύντομο χρονικό διάστημα στην κάθαρση της όζουσας τότε καταστάσεως στην Αρχιεπισκοπή, γεγονός που συνοδεύτηκε όμως για τον Άνθρωπο του Θεού από αρκετές, ωστόσο αναμενόμενες από τους συνήθεις «*επαγγελματικούς*»

- κατά την παπαδιαμάντειο ρήση - κληρικούς, πικρίες, αντιδράσεις, αλλά και αναρίθμητους παραπικρασμούς[17].

Με τίτλο «*Τοις αγίοις τοις εν τη γη αυτού εθαυμάστωσεν ο Κύριος*», ο πανοσιολογιώτατος συγγραφέας αποπειράται στο Έκτο Κεφάλαιο (σ. 167-182) να ιχνηλατήσει τα σημεία της εγνωσμένης και πανθομολογούμενης από τον πιστό λαό του Θεού στην Πάτρα[18] αγιότητος του π. Γερβασίου, επικεντρώνοντας την περιγραφή του στο προορατικό και διορατικό χάρισμα που διέθετε, αλλά και στο χάρισμα της επιτέλεσης των θαυμάτων, που του δώρισε το έλεος του Θεού. Στο Έβδομο Κεφάλαιο, που επιγράφεται «*Δίκαιοι εις τον αιώνα ζώσι*» (σ. 183-200), αποτυπώνεται με γλαφυρότητα η τελευταία περίοδος του βίου του και η μακάρια τελευτή του στις 30 Ιουνίου 1964, αλλά και καταγράφονται τα πολλά υπερφυσικά σημεία που παρατηρήθηκαν μετά την οσία κοίμησή του, τα οποία βέβαια κορυφώθηκαν και συνεχίζονται ακόμη και σήμερα, έπειτα μάλιστα και από την «*Ανακομιδή των ιερών Λειψάνων του*», γεγονός που αποτυπώνεται στο Όγδοο Κεφάλαιο (σ. 201-208) του έργου.

Το τελευταίο και εκτενέστερο από τα λοιπά του έργου είναι το Ένατο Κεφάλαιο με τίτλο «*Η διδασκαλία του Αγίου Πατρός μέσω των Συγγραμμάτων του*» (σ. 210-315), στο οποίο ο πολύπειρος στα θεολογικά συγγραφέας, παραθέτει τις πτυχές της διδασκαλίας του οσίου Γέροντος όπως αυτές εμπεριέχονται ξεχωριστά σε κάθε του σύγγραμμα[19], ξεκινώντας από το «*Ευσεβείς Μελέται*»[20], όπου ο π. Γερβάσιος ομιλεί για την αμαρτία και την πορεία του αγιασμού του ανθρώπου, για την εν Χριστώ ζωή και το κοσμικό φρόνημα, για τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία[21], για τη σεμνότητα και τη μόδα, για τη χριστιανική οικογένεια, αλλά και για την ευθύνη των γονέων απέναντι στα παιδιά τους. Ακολουθεί κατόπιν η ανάλυση του περιεχομένου του δεύτερου έργου του Γέροντος που τιτλοφορείται «*Επίκαιρα Προβλήματα*»[22], όπως και του τρίτου που είναι η περίφημη «*Ερμηνευτική Επιστασία επί της Θ. Λειτουργίας*»[23], ενώ το έργο ολοκληρώνεται με τον σύντομο *Επίλογο* (σ. 316-317), τον *Πίνακα των Περιεχομένων* (σ. 318-322), καθώς και με την παράθεση της πλούσιας εργογραφίας του π. Κυρίλλου (σ. 323-324).

Ολοκληρώνοντας την παρουσίασή μας, θεωρούμε πως εξάγεται αβίαστα από τα παραπάνω αναφερθέντα το συμπέρασμα, ότι το υπό παρουσίαση ογκώδες και σημαντικό πόνημα του πολύ αγαπητού μας π. Κυρίλλου επιβεβαιώνει εμφατικά όχι μόνον το άοκνο της προσπάθειας, το ακατάβλητο της εργατικότητας και το βάθος της ευσέβειας, αλλά αναδεικνύει επιπλέον και την μακροχρόνια συγγραφική του εμπειρία, καθώς, όπως νομίζουμε, συνιστά, μαζί με το πρόσφατα επίσης εμφανισθέν σε δεύτερη έκδοση και με τίτλο «*Ο Παπισμός είναι Αίρεση. Αγίας Γραφής, Θεοφόρων Πατέρων, Οικουμενικών Συνόδων Απόφανση*» (Αθήνα : Γρηγόρης, 2021) έργο του, σαφές δείγμα της συνθετικής του ωριμότητας, για το οποίο τον ευχαριστούμε και τον συγχαίρουμε εγκάρδια, ευχόμενοι υγεία, μακροημέρευση και συνέχιση επί μακρόν της

πνευματικής του εργασίας προς δόξαν Θεού δια πρεσβειών του οσίου Γέροντος Γερβασίου, του οποίου την αγιοκατάταξη ευελπιστούμε να βιώσουμε και προσμένουμε να εορτάσουμε συν Θεώ τον Ιούνιο του 2024, οπότε και θα συμπληρωθούν ακριβώς τα εξήντα έτη από την αγία του κοίμηση.

---

[1] Π.Α. Λόη, *Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Ένας σημερινός Άγιος και Φάρος των Πατρών*, Πάτραι 1995. *Π.Α. Λόη, Γερβάσιος. Ο άγνωστος Άγιος των ημερών μας και Φάρος των Πατρών*, Α΄, Πάτραι 1998.

[2] Μητρ. Λευκάδος και Ιθάκης Δωροθέου, «Μια Φωτεινή Μορφή», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 3. Μητρ. Τρίκης και Σταγών Διονυσίου, «Μια Μεγάλη Εκκλησιαστική Μορφή», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 4-5.

[3] π. Ε.Κ. Πριγκιπάκη (επιμ.), *Ο Όσιος Γέροντας των Πατρών Αρχιμανδρίτης Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Σαρανταπέντε χρόνια από την κοίμησή του (1964-2009)*, εν *Αποστολικός Λόγος. Περιοδική έκδοση Ορθοδόξου οικοδομής και Μαρτυρίας Ενορίας Αγ. Αποστόλων Πατρών* 5 (2008), σ. 1-24.

[4] Μητρ. Σπάρτης Ιεροθέου, «Μια Πατερική Μορφή», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 11 και 13.

[5] Μητρ. πρ. Ύδρας Ιεροθέου, «Φωταυγείς Παράγραφοι από τον Βίον και την Πολιτείαν του μακαριστού Αγίου Πατρός ημών Γερβασίου Παρασκευοπούλου», στο Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία*..., Πάτραι 2005[2], σ. 38 εξ.

[6] Ι(εροθέου) Τ(σαντίλη), «Παρασκευόπουλος Γερβάσιος (1877-1964)», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία* 10 (1967), στ. 48-53.

[7] Τ.Α. Κωνσταντόπουλου, *Γερβάσιος Παρασκευόπουλος* (Ανάτυπον εκ του Πανηγυρικού Τόμου επί τη 125ετηρίδι της Ριζαρείου Σχολής), Αθήναι 1969. Μητρ. πρ. Ύδρας Ιεροθέου, «Φωταυγείς Παράγραφοι...», στο Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία*..., Πάτραι 2005[2], σ. 40 εξ.

[8] Αρχιμ. Σ. Χατζή, «Ο π. Γερβάσιος Παρασκευόπουλος και η Ιερά Μονή Γηροκομείου», *Αποστολικός Λόγος* 5 (2008), σ. 4-7. Μητρ. πρ. Ύδρας Ιεροθέου, «Φωταυγείς Παράγραφοι...», στο Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία*..., Πάτραι 2005[2], σ. 46.

[9] Μητρ. πρ. Ύδρας Ιεροθέου, «Φωταυγείς Παράγραφοι...», στο Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία...*, Πάτραι 2005[2], σ. 37 εξ.

[10] Αρχιμ. Ηλ. Μαστρογιαννόπουλου, «Ο Ιερεύς του Υψίστου», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 13-16. π. Ι. Κασπίρη-Σ. Κασπίρη, « Ο π. Γερβάσιος ως Λειτουργός των Ιερών Μυστηρίων», *Αποστολικός Λόγος* 5 (2008), σ. 13-14.

[11] Ι.Μ. Φουντούλη, «Ο πατήρ Γερβάσιος Παρασκευόπουλος (1877-1964). Μύστης και Μυσταγωγός», εν Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία επί της Θείας Λειτουργίας,* Πάτραι 2005[2], σ. 13-25.

[12] Ε. Βασιλοπούλου, «Ο π. Γερβάσιος και η κατήχηση των Νέων», *Αποστολικός Λόγος* 5 (2008), σ. 17.

[13] Αρχιεπ. Αυστραλίας Ιεζεκιήλ, «Εις Μνήμην του Γέροντος και Πνευματικού μου Πατρός», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 5. *Μητρ. Κυθήρων Μελετίου*, «Μια Μυστική Κλείς της Επιτυχίας εις το Έργον του», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 7 και 10. π. Ε.Κ. Πριγκιπάκη-Ν. Βογιατζή (επιμ.), *Ιστορία της Εκκλησίας των Πατρών*, έκδ. Πρότυπου Πειραματικού Γυμνασίου Πατρών, Πάτρα 2012, σ. 38-41.

[14] Πρβλ. π. Ε.Κ. Πριγκιπάκη, «Η αντιμετώπιση των αιρέσεων κατά τον όσιο Γέροντα Γερβάσιο Παρασκευόπουλο», *Στώμεν Καλώς* 35 (2014), σ. 1-4 και *Ο Εκκλησιολόγος 385*/8-11-2014, σ. 3 & 4.

[15] Κ. Κούρκουλα, «Ένας Γενναίος Άγιος», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 2. Μητρ. Διδυμοτείχου Κωνσταντίνου, «Αγωνιστής και Νικητής», *Ανάπλασις* 206 (1972), σ. 10.

[16] Μητρ. πρώην Πατρών Νικοδήμου, *Η Προσωπικότης και το Έργον του Αρχιμ. Γερβασίου Παρασκευοπούλου (†1964). Η πρότασις περί Προτομής του*, έκδ. Αναπλαστικής Σχολής Πατρών, (Πάτραι) 1986.

[17] Ουρ. Λιαπίκου*, Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Αρχιμανδρίτης,* Αθήναι 1971.

[18] π. Ε.Κ. Πριγκιπάκη, «Ιστορία της Εκκλησίας των Πατρών τον 20^{ο} αι.: Ιστορικό σχεδίασμα», στον ιστότοπο https://anastasiosk.blogspot.com/2015/02/n-20.html

[19] Α. Κλώνη, «Το Συγγραφικό Έργο του π. Γερβασίου», *Αποστολικός Λόγος* 5 (2008), σ. 12. Π.Α. Λόη, *Γερβάσιος, Ο άγνωστος Άγιος των ημερών μας...*, Α΄, σ. 118-128.

[20] Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ευσεβείς Μελέται επί των Κυριακών*

Ευαγγελικών Αναγνωσμάτων ..., (Εν Πάτραις) 1962[2], σσ. 240.

[21] Δ. Χαραλαμπάκη, «'Η μυστική έκφρασις της μητρός Εκκλησίας'. Η γυναίκα στη διδασκαλία του π. Γερβασίου», *Αποστολικός Λόγος* 5 (2008), σ. 20-21.

[22] Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Επίκαιρα Προβλήματα υπό το φώς των Ιερών Κανόνων*, (Εν Πάτραις) 1962[2], σσ. 208.

[23] Αρχιμ. Γ.Χ. Παρασκευοπούλου, *Ερμηνευτική Επιστασία επί της Θείας Λειτουργίας*, Πάτραι 2005[2], σσ. 147-484.